TEISINGUMO TEISMO (devintoji kolegija) SPRENDIMAS

2015 m. sausio 15 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Direktyva 93/13/EEB — Taikymo sritis — Su vartotojais sudaromos sutartys — Advokato ir vartotojo sudaryta teisinių paslaugų sutartis“

Byloje C-537/13

dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (Lietuva) 2013 m. spalio 7 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2013 m. spalio 14 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Birutė Šiba

prieš

Arūną Devėną,

TEISINGUMO TEISMAS (devintoji kolegija),

kurį sudaro devintosios kolegijos pirmininko pareigas einantis J. Malenovský, teisėjai M. Safjan (pranešėjas) ir A. Prechal,

generalinė advokatė J. Kokott,

posėdžio sekretorius M. Aleksejev, administratorius,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį ir įvykus 2014 m. spalio 1 d. posėdžiui,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

— A. Devėno, kuris atstovauja pats sau, padedamas advokato I. Vėgėlės,

— Lietuvos vyriausybės, atstovaujamos G. Taluntytės, A. Svinkūnaitės, R. Krasuckaitės ir D. Kriaučiūno,

— Airijos, atstovaujamos E. Creedon ir A. Joyce, padedamų BL E. Carolan ir SC D. McDonald,

— Ispanijos vyriausybės, atstovaujamos J. García-Valdecasas Dorrego ir A. Gavela Llopis,

— Lenkijos vyriausybės, atstovaujamos B. Majczyna,

— Europos Komisijos, atstovaujamos M. van Beek, A. Steiblytės ir J. Jokubauskaitės,

* Proceso kalba: lietuvių.

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinės advokatės nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvos 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais (OL L 95, p. 29; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 15 sk., 2 t., p. 288) išaiškinimo.

2 Prašymas pateiktas nagrinėjant B. Šibos ir advokato A. Devėno ginčą dėl honoraro sumokėjimo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 93/13 dešimtoje, dvyliktoje, keturioliktoje, šešioliktoje ir aštuonioliktoje konstatuojamosiose dalyse nurodyta:

„kadangi vartotojo apsauga būtų veiksmingesnė priėmus vienodas teisės normas nesąžiningų sąlygų atžvilgiu; kadangi tos normos turėtų būti taikomos visoms pardavėjų ar tiekėjų su vartotojais sudaromoms sutartims; kadangi todėl, *inter alia*, darbo sutartys, sutartys susijusios su teisėmis į paveldėjimą, sutartys susijusios su teisėmis pagal šeimos teisę ir bendrovių inkorporavimo ar organizavimo sutartys arba ūkinių bendrijų sutartys neturi būti įtrauktos į šią direktyvą;

<...>

<...> kadangi <...> ši direktyva apima tik tas sutarčių sąlygas, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi; <...>

<...>

kadangi <...> ši direktyva yra taip pat taikoma visuomeniniams verslams, prekybai arba profesijoms;

<...>

kadangi pasirinktų bendrų kriterijų pagrindu vertinant sąlygų nesąžiningumą, ypač kai vykdomas viešasis pardavimas ar tiekimas, ir taip, atsižvelgiant į vartotojų solidarumą, suteikiant kolektyvines paslaugas, privalu iš viso įvertinti ir įvairius susijusius interesus; kadangi tai yra laikoma sąžiningumo reikalavimu; kadangi vertinant sąžiningumą ypač reikia atsižvelgti į šalių derybinių pozicijų tvirtumą, į tai, ar vartotojas turėjo paskatų sutikti su sąlyga ir ar prekės arba paslaugos buvo parduotos arba suteiktos pagal specialų vartotojo užsakymą; kadangi pardavėjas ar tiekėjas gali patenkinti sąžiningumo reikalavimą, kai jis dorai ir teisingai veikia kitos šalies atžvilgiu, į kurios teisėtus interesus jis turi atsižvelgti;

<...>

kadangi prekių ar paslaugų pobūdis turėtų turėti įtakos vertinant sutarčių sąlygų nesąžiningumą.“

4 Pagal šios direktyvos 1 straipsnį:

„1. Šia direktyva siekiama suderinti valstybių narių įstatymus ir kitus teisės aktus susijusius su nesąžiningomis sąlygomis pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromose sutartyse.

2. Sutarčių sąlygoms, atspindinčioms įstatymų ar kitų teisės aktų privalomąsias nuostatas ir tarptautinių konvencijų, prie kurių yra prisijungusios valstybės narės ar Bendrija, nuostatas ar principus, ypač transporto srityje, šios direktyvos nuostatos nėra taikomos.“

5 Minėtos direktyvos 2 straipsnyje numatyta:

„Šioje direktyvoje:

<...>

b) „vartotojas“ – bet kuris fizinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia siekdamas tikslų, nesusijusių su jo verslu, prekyba ar profesija;

c) „pardavėjas ar tiekėjas“ – bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sutartyse, kurioms taikoma ši direktyva, veikia ne savo [veikia savo] verslo, prekybos ar profesijos tikslais, nesvarbu, ar tai būtų viešoji, ar privati nuosavybė [veikla].“

6 Tos pačios direktyvos 3 straipsnio 1 dalis suformuluota taip:

„Ta sutarties sąlyga, dėl kurios nebuvo atskirai derėtasi, yra laikoma nesąžininga, jeigu pažeidžiant sąžiningumo reikalavimą dėl jos atsiranda ryškus neatitikimas tarp iš sutarties kylančių šalių teisių ir pareigų vartotojo nenaudai.“

7 Direktyvos 93/13 4 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Nepažeidžiant 7 straipsnio, sutarties sąlygos nesąžiningumas vertinamas atsižvelgiant į prekių ar paslaugų, dėl kurių buvo sudaryta sutartis, pobūdį, ir sutarties sudarymo metu nurodant [ir į sutarties sudarymo metu esančias] visas sutarties sudarymo aplinkybes ir visas kitas tos sutarties arba kitos sutarties, nuo kurios ji priklauso, sąlygas.“

8 Šios direktyvos 5 straipsnyje numatyta:

„Tose sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, jos visada turi būti išdėstomos aiškia, suprantama kalba. Atsiradus abejonių dėl sąlygos reikšmės, interpretuojama vartotojo naudai. <...>“

Lietuvos teisė

9 2004 m. kovo 18 d. Advokatūros įstatymo (Žin., 2004, Nr. 50-1632) 50 straipsnyje nustatyta:

„1. Advokatui už pagal sutartį teikiamas teisines paslaugas klientai moka šalių sutartą užmokestį.

<...>

3. Nustatant advokato užmokesčio už teisines paslaugas dydį, turi būti atsižvelgta į bylos sudėtingumą, advokato kvalifikaciją ir patirtį, kliento finansinę padėtį ir kitas reikšmingas aplinkybes.“

Pagrindinė byla ir prejudiciniai klausimai

10 B. Šiba su advokatu A. Devėnu sudarė tris tipines atlygintinių teisinių paslaugų teikimo sutartis: 2008 m. vasario 25 d. sutartį dėl atstovavimo jos interesams byloje dėl santuokos nutraukimo, turto padalijimo ir vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, 2008 m. lapkričio 14 d. sutartį, kuria pavesta atstovauti jos interesams byloje pagal ieškovo J. Šibos ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, ir 2010 m. sausio 21 d. sutartį, kuria B. Šiba pavedė A. Devėnui parengti apeliacinį skundą Klaipėdos apygardos teismui ir atstovauti jos interesams tame teisme.

11 Minėtose sutartyse nenurodyta honoraro mokėjimo tvarka ir terminai, be to, nedetalizuotos atskiros teisinės paslaugos, už kurias reikia mokėti, ir jų vertė.

12 Kadangi B. Šiba nesumokėjo honoraro per A. Devėno nurodytą terminą, šis kreipėsi į Klaipėdos miesto apylinkės teismą ir prašė priteisti nesumokėtą 15 000 litų (LTL) dydžio honorarą.

13 2011 m. liepos 8 d. preliminariu sprendimu ir 2012 m. balandžio 11 d. sprendimu Klaipėdos miesto apylinkės teismas patenkino A. Devėno reikalavimus.

14 Klaipėdos apygardos teismas 2012 m. spalio 30 d. nutartimi atmetė B. Šibos pateiktą apeliacinį skundą.

15 Dėl šios nutarties B. Šiba padavė kasacinį skundą Lietuvos Aukščiausiajam Teismui. Kasaciniame skunde ji, be kita ko, tvirtina, kad žemesniųjų instancijų teismai neatsižvelgė į tai, jog ji yra vartotoja, ir dėl to, priešingai, nei tokiu atveju įpareigojama pagal nacionalinės teisės aktus, neaiškino ginčytinų sutarčių sąlygų jos naudai.

16 Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo manymu, būtina įvertinti, ar advokatas, besiverčiantis laisvąja profesija, gali būti laikomas „verslininku“ [„pardavėjas ar tiekėjas“ – Direktyvos 93/13 versijoje liet. k.] ir ar advokato ir fizinio asmens sudaryta teisinių paslaugų sutartis yra vartojimo sutartis su visomis iš jos fiziniam asmeniui kylančiomis atitinkamomis garantijomis.

17 Tokiomis aplinkybėmis Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1. Ar fizinis asmuo, kuris gauna teisines paslaugas pagal atlygintines teisinių paslaugų sutartis, sudarytas su advokatu, ir šios teisinės paslaugos teikiamos bylose, kurios galbūt susijusios su fizinio asmens asmeniniais interesais (santuokos nutraukimas, santuokoje įgyto turto pasidalijimas ir kita), pripažintinas vartotoju [Sąjungos] vartotojų teisių apsaugos prasme?

2. Ar advokatas, priskiriant jį prie laisvosios profesijos (angl. [*liberal*] *profession*) atstovų, sudarydamas atlygintinių teisinių paslaugų sutartį su fiziniu asmeniu, pagal kurią jis įsipareigoja teikti teisines paslaugas tam, kad fizinis asmuo galėtų patenkinti savo ne su verslu ar profesija susijusius poreikius, priskirtinas prie verslininkų [Sąjungos] vartotojų teisių apsaugos prasme?

3. Ar atlygintinės teisinių paslaugų sutartys, kurias sudaro advokatas, besiverčiantis profesine veikla kaip laisvosios profesijos atstovas, patenka į [Direktyvos 93/13] reglamentavimo sritį?

4. Jei į trečiąjį klausimą būtų atsakyta teigiamai, svarbu išsiaiškinti, ar tokių sutarčių kvalifikavimui kaip vartojimo sutarčių taikomi bendrieji kriterijai, ar jos turėtų būti pripažintos vartojimo sutartimis pagal specialiuosius kriterijus? Jei tokių sutarčių kvalifikavimui kaip vartojimo sutarčių reikia naudotis specialiaisiais kriterijais, kokie jie turėtų būti?“

Dėl prejudicinių klausimų

18 Savo klausimais, kuriuos reikia nagrinėti kartu, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės klausia, ar Direktyvą 93/13 reikia aiškinti taip, kad ji taikoma tipinėms teisinių paslaugų sutartims, kaip antai nagrinėjamoms pagrindinėje byloje, sudarytoms advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija nesusijusių tikslų.

19 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad Direktyva 93/13 taikoma, kaip matyti iš jos 1 straipsnio 1 dalies ir 3 straipsnio 1 dalies, „pardavėjo ar tiekėjo su vartotoju sudaromų sutarčių“ sąlygoms, dėl kurių „nebuvo atskirai derėtasi“ (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Constructora Principado*, C-226/12, EU:C:2014:10, 18 punktą).

20 Kaip nurodyta Direktyvos 93/13 dešimtoje konstatuojamojoje dalyje, vienodos teisės normos dėl nesąžiningų sąlygų turėtų būti taikomos „visoms <...> sutartims“, pardavėjų ar tiekėjų sudaromoms su vartotojais, kaip jie apibrėžti Direktyvos 93/13 2 straipsnio b ir c punktuose (žr. Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, 29 punktą).

21 Taigi, sutartys, kurioms taikoma Direktyva 93/13, šioje direktyvoje apibrėžiamos remiantis jas sudarančių asmenų statusu pagal tai, ar jie veikia verslo, prekybos ar profesijos tikslais, ar ne (Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, EU:C:2013:341, 30 punktas).

22 Šis kriterijus atitinka idėją, kuria pagrįsta šioje direktyvoje nustatyta apsaugos sistema: kad vartotojo padėtis yra mažiau palanki nei pardavėjo ar tiekėjo tiek dėl galimybių derėtis, tiek dėl turimos informacijos, taigi jis priverstas sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto parengtomis sąlygomis ir negali daryti įtakos jų turiniui (Sprendimo *Asbeek Brusse ir de Man Garabito*, EU:C:2013:341, 31 punktas ir nurodyta teismo praktika).

23 Kalbant apie teisinių paslaugų sutartis, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, svarbu pažymėti, kad advokatų teikiamų paslaugų srityje iš principo egzistuoja nelygybė tarp „klientų-vartotojų“ ir advokatų būtent dėl to, kad šių šalių turima informacija nėra tokia pati. Iš tikrųjų advokatai turi aukšto lygio specialių žinių, kurių vartotojai gali neturėti, todėl pastariesiems gali būti sunku įvertinti jiems teikiamų paslaugų kokybę (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Cipolla ir kt.*, C-94/04 ir C-202/04, EU:C:2006:758, 68 punktą).

24 Taigi, advokatas, kuris, kaip pagrindinėje byloje, vykdydamas savo profesinę veiklą, už atlyginimą teikia teisines paslaugas asmeniniais tikslais veikiančiam fiziniam asmeniui, yra „pardavėjas ar tiekėjas“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą. Todėl tokių paslaugų teikimo sutarčiai taikomos šioje direktyvoje įtvirtintos nuostatos.

25 Tokios išvados negali paneigti tai, kad advokatų veiklai būdingas visuomeninis pobūdis, nes į Direktyvos 93/13 2 straipsnio c punktą patenka bet kokia verslo, prekybos ar profesinė veikla, „nesvarbu, ar tai būtų viešoji, ar privati“, ir kad, kaip numatyta jos keturioliktoje konstatuojamojoje dalyje, ši direktyva „taip pat taikoma visuomeniniams verslams, prekybai arba profesijoms“.

26 Kai advokatas sutartiniuose santykiuose su savo klientais nusprendžia naudotis iš anksto jo paties ar jo profesinės asociacijos organų parengtomis tipinėmis sąlygomis, tos sąlygos į atitinkamas sutartis tiesiogiai įtraukiamos būtent šio advokato valia.

27 Kadangi advokatai savo nuožiūra sprendžia, ar naudotis tokiomis tipinėmis sąlygomis, kurios neatspindi įstatymų ar kitų teisės aktų privalomųjų nuostatų, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 93/13 1 straipsnio 2 dalį, negalima tvirtinti, kad taikant šią direktyvą galėtų kilti grėsmė, jog bus pakenkta advokato ir jo kliento santykių specifikai ar pažeisti advokato veiklos principai.

28 Atsižvelgiant į šia direktyva siekiamą vartotojų apsaugos tikslą, aplinkybė, kad pardavėjo ar tiekėjo veikla arba specifinė jam pavesta užduotis yra viešo ar privataus pobūdžio, negali būti lemiama sprendžiant klausimą dėl minėtos direktyvos taikytinumo (pagal analogiją žr. Sprendimo *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs*, C-59/12, EU:C:2013:634, 37 punktą).

29 Kaip šiuo atžvilgiu per teismo posėdį pažymėjo Europos Komisija, jeigu į Direktyvos 93/13 taikymo sritį nepatektų daugelis sutarčių, sudaromų tarp „klientų-vartotojų“ ir asmenų, besiverčiančių laisvosiomis profesijomis, kuriems būdingas savarankiškumas ir taikomi profesinės etikos reikalavimai, visi šie „klientai-vartotojai“ netektų minėta direktyva suteikiamos apsaugos.

30 Aplinkybė, kad vykdydami savo veiklą advokatai privalo užtikrinti santykių su „klientais-vartotojais“ konfidencialumą, taip pat nėra kliūtis taikyti Direktyvą 93/13 tipinėms teisinių paslaugų sutarčių sąlygoms.

31 Iš tiesų pačiose sutarties sąlygose, dėl kurių atskirai nesiderama, visų pirma tose, kurios parengtos bendrai naudoti, nėra su advokatų klientais susijusios asmeninės informacijos, kurios atskleidimas galėtų pažeisti advokato profesinę konfidencialumo pareigą.

32 Žinoma, konkrečiai parengta sutarties sąlyga, visų pirma dėl advokato honoraro, galėtų, bent jau netiesiogiai, atskleisti tam tikrus advokato ir jo kliento santykių aspektus, kurie turėtų likti paslaptyje. Tačiau tokia sąlyga būtų suderėta atskirai ir būtent dėl to, kaip matyti iš šio sprendimo 19 punkto, jai Direktyva 93/13 nebūtų taikoma.

33 Vis dėlto tai nepaneigia to, kad į paslaugų, dėl kurių sudaromos Direktyvos 93/13 reglamentuojamos sutartys, pobūdį, vadovaujantis šios direktyvos 4 straipsnio 1 dalimi, siejama su jos aštuoniolikta konstatuojamąja dalimi, reikia atsižvelgti siekiant įvertinti, ar šių sutarčių sąlygos nėra nesąžiningos. Tokį vertinimą turi atlikti nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į šį paslaugų pobūdį ir į visas sudarant sutartį buvusias jos sudarymo aplinkybes (šiuo klausimu žr. Sprendimo *Aziz*, C-415/11, EU:C:2013:164, 71 punktą ir Nutarties *Sebestyén*, C-342/13, EU:C:2014:1857, 29 punktą).

34 Taigi, kalbant apie teisinių paslaugų sutartis, kaip antai nagrinėjamas pagrindinėje byloje, reikia nurodyti, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, vertindamas, ar sutarties sąlygos yra aiškios ir suprantamos, kaip to reikalaujama pagal Direktyvos 93/13 5 straipsnio pirmąjį sakinį, turi atsižvelgti į šių paslaugų specifinį pobūdį, o kilus abejonių – vadovautis šio straipsnio antruoju sakiniu ir aiškinti šias sąlygas vartotojo naudai.

35 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pateiktus klausimus reikia atsakyti: Direktyva 93/13 turi būti aiškinama taip, kad ji taikoma tipinėms teisinių paslaugų sutartims, kaip antai nagrinėjamoms pagrindinėje byloje, sudarytoms advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija nesusijusių tikslų.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

36 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (devintoji kolegija) nusprendžia:

1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyva 93/13/EEB dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais turi būti aiškinama taip, kad ji taikoma tipinėms teisinių paslaugų sutartims, kaip antai nagrinėjamoms pagrindinėje byloje, sudarytoms advokato ir fizinio asmens, kuris veikia siekdamas su jo verslu, prekyba ar profesija nesusijusių tikslų.

Parašai.